Veli-Pekka Viljanen

HE 310/2018 vp LAIKSI SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUJEN ASIAKASMAKSUISTA

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 23.1.2019

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuista. Ehdotetussa laissa säädettäisiin maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvien sosiaali- ja terveyspalvelujen maksuista, maksujen määräämisestä ja niiden perinnästä sekä asiakkaalle maksuttomista palveluista. Lisäksi säädettäisiin maksujen perimistä rajoittavasta maksukatosta, maksujen alentamisesta ja perimättä jättämisestä sekä muutoksenhausta. Esityksen mukaan asiakasmaksuista säädettäisiin kokonaisuudessaan lain tasolla.

Ehdotettua sääntelyä on valtiosääntöoikeudellisesti arvioitava ensi sijassa perustuslain 19 §:n 3 momentin kannalta, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin katsonut, että riittävien sosiaali- ja tervesypalvelujen turvaamisessa jokaiselle on merkittävänä ulottuvuutena, että asiakasmaksut eivät suuruutensa takia saa siirtää kyseisiä palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin (esim. PeVL 8/1999 vp, s. 2). Perustuslakivaliokunta on myös todennut, etteivät sosiaali- ja terveyspalveluista perittävät maksut saa johtaa siihen, että niitä tarvitsevat joutuvat turvautumaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen toimeentuloturvaan (esim. PeVL 21/2016 vp, s. 3).

Lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukaan maakunnan asiakkaalta perimä maksu saisi olla enintään maakunnalle palvelusta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Saman pykälän 3 momentin mukaan jos maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvan sosiaali- ja terveyspalvelun maksusta ei säädetä kyseisessä laissa, palvelu on maksuton. Lakiehdotuksen 5 §:n mukaan maksun alentamisen ja perimättä jättämisen on oltava ensisijaista toimeentulotukeen nähden. Pykälässä säädetään tarkemmin maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Pykälässä säädettyjen edellytysten täyttyessä maakunnan on alennettava maksua tai jätettävä se kokonaan perimättä. Lakiehdotuksen 2 luvussa säädetään maksuttomista sosiaalipalveluista ja terveyspalveluista.

Lisäksi asiakasmaksujen enimmäismääräksi asiakkaalle määrätään lakiehdotuksen 10 §:ssä 683 euroa. Kyseinen maksukatto on sidottu kansaneläkeindeksiin (58 §).

Katson, että ehdotetut säännökset varmistavat yleisellä tasolla riittävästi sen, etteivät palveluista perittävät maksut muodostu yksilötasolla niin korkeiksi, että palvelut siirtyvät niitä tarvitsevien ulottumattomiin. Lisäksi lakiehdotuksen 5 §:n säännökset maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä varmistavat riittävästi sen, että maksun suuruus ei itsessään johda siihen, että niitä tarvitsevat joutuvat turvautumaan perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettuun viimesijaiseen toimeentuloturvaan.

Kiinnitän kuitenkin huomiota ehdotettuun 13 §:ään, jonka mukaan maakunta voi periä asiakkaaltaan sosiaali- ja terveyskeskuksen avosairaanhoidossa varsinaisena aukioloaikana lääkärin vastaanotolta enintään 20,60 euroa käynniltä ja sairaanhoitajan vastaanotosta enintään 11,40 euroa käynniltä.

Voimassa olevan sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuista annetun asetuksen (912/1992) 7 §:n terveyskeskuksen avosairaanhoidon lääkäripalveluista voidaan 18 vuotta täyttäneiltä periä terveyskeskuksen ylläpitäjän päätöksen mukainen maksu, joka voi olla: 1) enintään 41,20 euron vuosimaksu, joka on voimassa kalenterivuoden siinä terveyskeskuksessa, johon maksu on suoritettu; jos palvelun käyttäjä ei suorita vuosimaksua, peritään häneltä 20,60 euron käyntimaksu käyntikertojen lukumäärästä riippumatta; tai 2) enintään 20,60 euron käyntimaksu; maksun saa kuitenkin periä ainoastaan kolmelta ensimmäiseltä käynniltä samassa terveyskeskuksessa kalenterivuoden aikana.

Ehdotettuun 13 §:ään, joka korvaisi asetuksen kyseisen säännöksen, ei enää sisältyisi kyseistä ns. välikattoa, joka siis nykyisin on mahdollistanut terveyskeskusmaksun perimisen vuosittain vain kolmen käynnin osalta, jonka jälkeen lääkäripalvelut avosairaanhoidossa ovat olleet maksuttomia. Samalla asetuksen mukainen vuosimaksu ei myöskään enää tulisi kysymykseen. Kun siis nykyisin lääkärin vastaanotoista terveyskeskuksessa voidaan vuosittain periä yhteensä enintään 61,80 euron suuruinen maksu, muodostuu nyt rajaksi vain yleinen maksukatto eli 683 euroa. Ero korostuu, kun otetaan huomioon, että lukuisissa kunnissa ei peritä nykyisin lainkaan terveyskeskusmaksua.

Kuten hallituksen esityksen perusteluista käy ilmi ns, välikattojen poistaminen lisää runsaasti palveluja käyttävien asiakkaiden maksurasitusta (HE, s. 82-83). Perustelujen mukaan lääkäri- ja hoitajamaksuja koskeva ehdotus, jonka mukaan maksu voitaisiin jatkossa periä jokaiselta

käyntikerralta, kohdistuu erityisesti palveluja paljon käyttäviin vanhuksiin (HE, s. 94). Vaikka yleinen maksukatto ehdotetaan pidettäväksi ennallaan, merkitsee välikatosta luopuminen yksilökohtaisesti mahdollisuutta terveyskeskuspalveluista aiheutuvien kustannusten erittäin huomattavaan nousuun. Tosin siinä tapauksessa, että henkilöllä on terveyskeskusmaksujen lisäksi muita maksukattoon vaikuttavia sosiaali- ja terveyspalvelujen maksuja, korotusten merkitys supistuu tai eliminoituu kokonaisuudessaan.

Ehdotusta ns. välikaton poistamisesta voidaan mielestäni perustellusti arvostella perustuslain 19 §:n 3 momentin perusteella, koska ehdotus merkitsee terveyskeskuksen tarjoamien avosairaanhoidon palvelujen kallistumista asiakkaalle vuositasolla yli kymmenkertaisesti, pahimmillaan nykyisten ilmaisten terveyspalvelujen aiheuttamien kustannusten nousemista 683 euron maksukattoon asti. Mittaluokaltaan näin suuri kerrallinen korotus käytännössä tavallisimpien terveyspalvelujen hintoihin on täysin poikkeuksellinen. Mittaluokaltaan kyse on aivan toisentasoisesta perustuslaissa turvatun sosiaalisen oikeuden toteutumistason heikennyksestä kuin esimerkiksi perustuslakivaliokunnassa esillä olleissa eräiden sosiaalietuuksien indeksitarkistuksen jäädyttämistä koskevissa ehdotuksissa, joiden sallittavuutta valiokunta on arvioinut perustuslain 19 §:n 2 momentin perustoimeentulon turvaa koskevan säännöksen kannalta (esim. PeVL 40/2018 vp):